

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

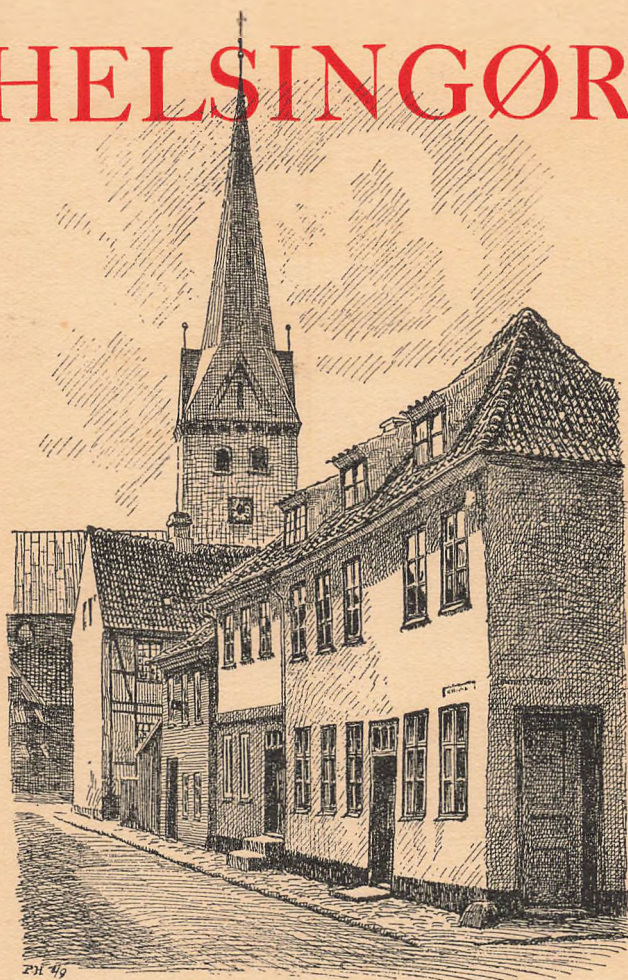
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KNUD KLEM OG PETER HOLM

HELSINGØR

GYLDENDAL

HELSINGØR

HELSINGØR

TEKSTEN AF KNUD KLEM

TEGNINGER AF PETER HOLM

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

KØBENHAVN 1951

**COPYRIGHT 1951 BY GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG - COPENHAGEN
OPLAG: 6000 EKSEMPLARER - PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI - KØBENHAVN**

VANDRING I HELSINGØR

TRÆK AF BYENS HISTORIE

Der er en egen charme over købstaden Helsingør. Den ligger i en skøn egn, der med forkærlighed søges af turister. Den er provins, og dog så nær hovedstaden, at den er en slags planetby for denne. Man kan i vore dage have sit arbejde i København, men dog bo i Helsingør og i lige høj grad drage nytte af hjembyens landlige og provinsielle yndigheder og af hovedstadens adspredelser. Det er en moderne by med en udviklet industri; skibsværftets nybygninger pløjer alverdens have under mange forskellige flag, og at det tillige er en by af ælde og med kultur, vil den besøgende opdage, straks han træder ud af banegården og lader blikket falde på Strandgades smukke gamle huse.

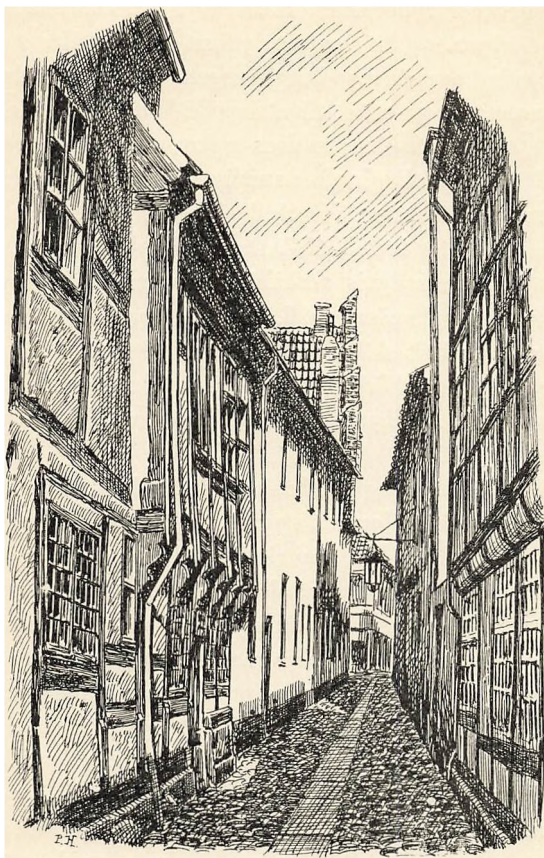
Byens navn træffes for første gang i Kong Valdemars jordebog fra 13. årh. Endelsen -ør betyder en sandet, stenet strandbred, og forstavelsen helsing er afledet af hals, hvorved formentlig forstås den smalle halsformede indsnævring af sundet, langs hvilket „helsingerne“ boede såvel vest som øst for sundet.

Den ældste by var en fisker- og færgeby. Herfra gik fra tidlig middelalder færgebådene over sundets smalleste sted

og skabte forbindelse mellem de to vigtige landsdele, Skåne og Nordsjælland, adelsgårdenes, kongeborgenes og klostrenes område. Middelalderens rige sildefiskerier i sundet samlede ved efterårstid tusinder af fiskere og handelsfolk i disse egne, et forhold der var af stor betydning for opvoksningen af en by på dette sted. Vi ved kun lidt om denne ældste by. Den har formentlig ligget i den sydvestlige del af det nuværende byområde omkring „strømmen“, et vandløb som fra dammene nordvest for kirkegårdsbakken bugtede sig mod sundet og havde sit udløb i Svingelbugten, omtrent hvor det nuværende Gyldenstræde ligger. Under kloakarbejder på dette sted i vinteren 1949—50 blottedes stensætninger med tømmerværk, der synes at være rester af et ældgammelt bolværk. Den ældste bys bebyggelse kender vi intet til. Den har været altfor skrøbelig til at kunne bevares. Derimod rummer St. Olai kirkes mure rester af en betydelig kirke fra denne ældste bys tid, hvad enten så denne var byens sognekirke, eller den søgtes af nordmænd, der var hernede på fiskeri, hvilket dens navn kunde tyde på. Til beskyttelse for byen fandtes en borg, Flynderborg, der var beliggende omtrent, hvor Strandvejsviadukten krydser kystbanen.

ERIK AF POMMERNS HELSINGØR

I middelalderens seneste del mistede sildefiskerierne deres store betydning. Sildebestanden aftog, og silden trak længere og længere nord på, men farvandet fik ny betydning gennem den stadigt voksende skibsfart gennem sundet. Kong Erik af Pommern drog fordel af denne skibsfart, idet han, formentlig fra 1429, lagde en told på hvert skib, som

Færgestræde.

passerede sundet. Helsingør blev udvalgt som sted for opkrævningen af sundtolden. Han gav i 1426 købstadsprivilegier til byen, og han opførte yderst på øret til erstatning for Flynderborg sin nye borg Krogen, der langt bedre end sin forgænger var egnet til at hævde hans kongelige myndighed og til at sikre toldens opkrævning. Den førende handelsstat Lybæk gjorde naturligvis vrøvl over den nye told, men lybækkerne formåede ikke at få den ophævet. Den opretholdtes indtil 1857. Den gav guld i statens kasse, men skabte naturligvis adskillige vanskeligheder fra hollændere og englændere m. fl., hvis købmænd handlede på Østersøen, og hvis skibe derfor i stort tal passerede sundet. Den var også medvirkende til at indvikle Danmark i forskellige krige. For byen Helsingør blev den af fundamental betydning.

Skibenes opankring på Helsingørs red skabte liv og røre; skibsprovianteringsforretningerne, der var en naturlig følge af skibenes ophold her, gav rigdom til byen og var den direkte årsag til opførelse af den række smukke værdifulde bygninger i stilarter fra gotik og renæssance til klassicisme og empire, som endnu for en meget væsentlig del er bevaret, og som giver byen dens særegne karakter og charme.

Under kong Erik af Pommern holdt byen flyttedag, en ny by rejstes øst for den gamle; synlige rester fra Erik af Pommerns tid er en række gotiske gavlhuse i „Sundtoldkarreen“ omkring Gl. Færgestræde og Stengades østlige del. Byens to sognekirker, St. Olai og St. Maria, og det til sidstnævnte knyttede smukke karmeliterkloster er ligeledes opført i gotikkens sidste periode. Et sortebroderkloster i byens østende og et gråbroderkloster mod nord, ved nuværende Marienlyst slot, er forlængst forsvundet, men af kon-

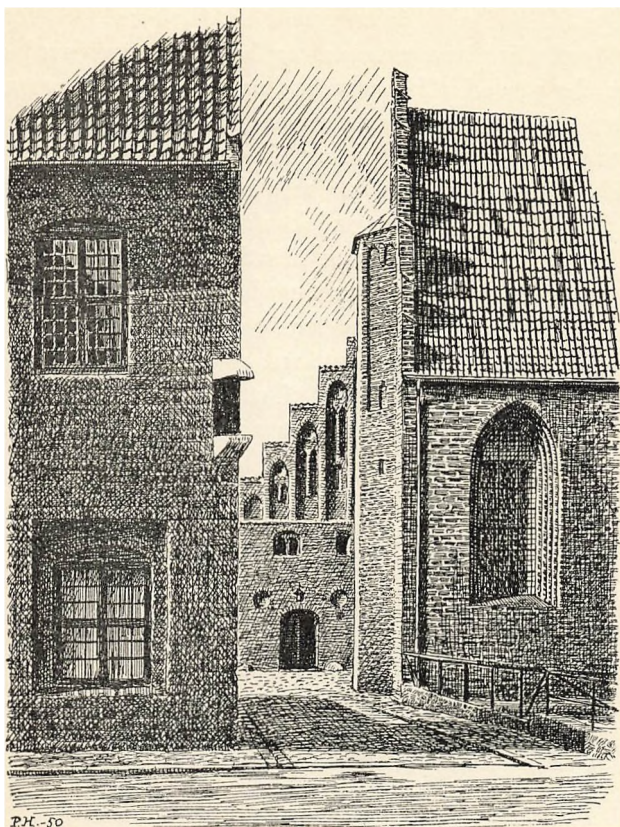
St. Olai kirke set fra nord.

geborgen Krogen er endnu store rester bevaret. Af ikke mindre interesse er det forhold, at byens gadeplan er velbevaret fra kong Eriks tid, ligesom der især i sundtoldkarreen er bevaret gårdspladser af middelalderlig grundplan. Byens vigtigste gader er middelalderlige: *Stengade* med parallelgaderne *Brøndstræde* (med byens brønd, nuværende St. Olaigade) og *Sudergade*. Den sidste lå ved byens nordgrænse, for at ikke garvernes (sudernes) garvekuler med deres stank skulde forpuste luften inde i byen. Også Stengades let krummede form er et middelalderligt levn, idet

dens flugt følger sig efter strandens form. *Strandgade* er en senere dannelse. Dens ældste huse er fra 1500-tallet, medens hovedparten af dens øvrige bygninger er rejst i 1700- og 1800-tallet. De middelalderlige tværgader var *Færgestræde*, der fra Stengade førte mod syd til færgernes anlægsplads, medens *Stjernegade*, *Bjergegade* og *St. Annagade* fører mod nord. Stjernegade har sit navn efter et værtshus „Stjernen“, som i 1500-tallet lå på hjørnet af Stjernegade og Stengade. Bjergegade førte til byens højestliggende parti, „bjergtet“, omkring nuværende Bjergegade nr. 30. St. Annagade førte forbi byens to kirker mod nord ud til St. Anna kloster langt uden for byen.

FREDERIK II'S OG CHRISTIAN IV'S HELSINGØR

Under Frederik II skiftede sundtolden karakter. Medens den oprindelig havde været en engelsk nobel pr. skib (dog med visse senere tilføjelser) og derfor på grund af skibenes stadig voksende størrelse i realiteten var blevet af mindre betydning, ændredes den nu ved rigshofmester Peder Oxes initiativ fra skibstold til lastetold. Dens provenu steg derved straks fra 45.000 til 132.500 daler. Det kunde også gøres nødigt, da Danmark-Norge i disse år var indviklet i den besværlige og kostbare nordiske syvårskrig med Sverige. Da krigen var vel overstået, og Danmark igen kunde trække vejret friere, gennemførte Frederik II en længe påtænkt ombygning og udvidelse af Krogen. Resultatet blev et nyt strålende og ædelt bygningsværk, Kronborg slot, opført i 1570-erne og 80-erne, en bygning, der ret kunde danne rammen om en renæssancefyrstes hof, en konge der følte sig som Nordens herre og beherskeren af Østersøen.

Karmeliterhuset og St. Maria kirke, set fra Hestemollestræde.

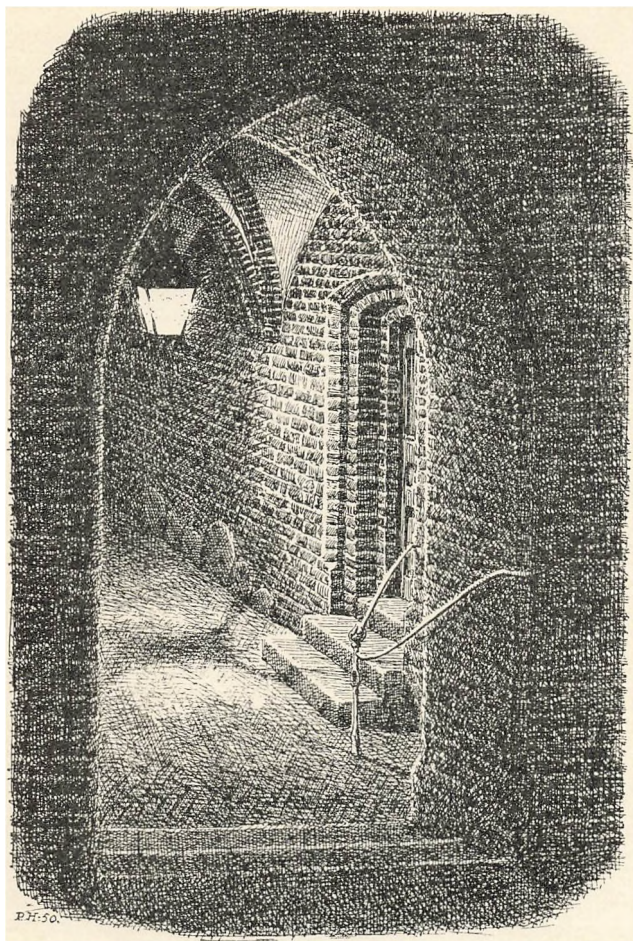
Kronborgs opførelse med tilflytning af de mange håndværkere, der havde arbejde her, medførte også et betydeligt byggeri i byen. Bindingsværkshuse og stenhuse fra renæssancetid rejser sig alle vegne især i Stengade, Stjernegade, Strandgade og St. Annagade.

Også Christian IV interesserede sig for byen. Han foretog forskellige havnearbejder og befæstede byen med en mur, der nåede fra Svingelen syd og øst om byen langs nuværende Strandgade og Havnegade til Kronborg. Intet af dette fik dog større betydning. Havnen blev ikke vedligeholdt; byen måtte klare sig med nogle skibsbroer og fik mærkværdigvis først i begyndelsen af 1800-tallet en ordentlig havn. Heller ikke muren blev holdt vedlig. Den var på forskellige steder forsynet med porte og tårne, men i Svenskekrigene blev den ødelagt, og den forfaldt efterhånden ganske, og ikke en eneste rest er tilbage af den i vore dage. Derimod er voldstedet af et fort, Lappestensfortet, som Christian IV anlagde tæt nord for „Sommariva“, endnu ret velbevaret.

På Christian IV's tid foregik en betydelig handel på Helsingørs red. Kongen selv deltog i øvrigt i dette „sundmarked“. Han opkøbte navnlig vin og sydfrugter, og da Helsingørs borgere sejlede skibene fra Spanien i møde for at komme kongen i forkøbet, måtte der i 1628 udstedes forbud mod sådanne indkøb, før tolderne havde været ved skibene. Kongen beskyttede dog også ved en forordning af 1616 de helsingørske købmænd mod den konkurrence, som de på sundmarkedet var udsat for fra fremmede.

DEN FLORISSANTE PERIODE

Svenskekrigene var hårde ved Helsingør. Kronborg slot blev forsmædeligt erobret af svenskerne, og byen plagedes af de fremmede tropper. Også farsoter kom til. I 1625, 1654 og 1711 hjemsøgte byen af pest, og befolkningstallet, der i 1625 havde været 8—10.000, kun overgået af ho-

D.F. 50.

Fratergangen i Karmeliterklosteret.

vedstaden, svandt i 1711 ind til næppe 2.000. Men i århundredets sidste halvdel kom påny gyldne tider. Skibsfarten i sundet var påny steget betydeligt. I tusindvis stoppede skibene op på reden for at klarere sundtolden. Ofte slog vinden om, således at skipperne blev nødt til at ligge over i dagevis. Selvom det var en streg i regningen for mange, havde det også sine lyse sider. Helsingør var en livlig stad, skipperne blev vel beværtede af sundklarernerne, der foruden at tage sig af klareringsforretninger også drev skibsproviantering. Derfor gjaldt det om at holde på skipperne. I forbindelse med provianteringsforretningerne fandtes altid en skipperstue, hvor bordet dækkedes op med mad og drikke, og vin var der ingen knaphed på i Helsingør. Skipperne kunde også overnatte i huset. I en af de yngre sundklarergårde, N. P. Kircks gård i Strandgade, ses endnu i sidebygningens trappeopgang døre med numre for de enkelte værelser. Også matroserne søgte gerne ind til byen. I Strandgades huse og andre steder i byen fandtes et utal af matrosknejper, hvor man kunde få en glad dag. Matroserne fik jævnlig en tår over tørsten, og slagsmål og splid hørte til dagens orden både her og i gaderne. En matros betragtedes først som helbefaren, når han havde fået sine prygl på Helsingørs skibsbro.

De to erhvervsgrupper i Helsingør, som havde den nøjeste tilknytning til sundtolden, var sundklarernerne og færgfolkene. De første boede især i Strandgades fine ende mod nord, medens færgemændene sædvanligvis boede i gadens sydlige ende eller i de små enetages huse ude på Lappen.

Færgemændene var siden 1630 organiseret i et lav. Efterhånden voksede tallet af færgemænd til ca. 100, af hvilke enkelte endda havde færgekarle til hjælp. Færgforretnin-

St. Maria kirkes østgavl.

gerne gik på omgang mellem de enkelte færgemænd efter en bestemt turnus. Taksterne var fastsatte, men varierede i størrelse, dels efter vejrliget, og dels efter den afstand det skib, som betjentes, lå fra havnen.

Det var færgemændenes opgave at afhente skipperne på reden og bringe dem til toldens administrationsbygning, Øresunds Toldkammer, der fra 1740 lå i en bygning for enden af Strandgade. Sundklarererfirmaerne havde „brokperere“ stationeret på skibsbroen med den opgave at få tag

i skipperne for at sikre klareringsforretningerne for deres principaler. Det gik ofte temmelig livligt til med slagsmål hen ad gaden, men i øvrigt havde de fleste skipperne deres faste forbindelser, ofte var det blandt deres egne landsmænd, der havde nedsat sig i Helsingør. Blandt sundklarererne var englændere som Ellah, Fenwick, Good, Belfour, Wright, etc., andre var tyskere eller nederlændere, blandt de sidstnævnte således slægten van Deurs. Gravstene med nogle af disse fremmedartede navne ses endnu på kirkegården i Helsingør. De tysktalende søgte til Maria kirke, hvor der lige op til 1851 prækedes på tysk jævnsides de danske gudstjenester. Englænderne holdt en tid lang kirke i Søstræde i en bygning, der nu — *mirabile dictu* — er Helsingørs Sommerteater. Den tætte forbindelse med de fremmede skipperne og de mange udlændinge blandt klarererne gav Helsingør et stærkt udadvendt præg, der også gav sig udtryk i Helsingørs arkitektur. De indtægtsgivende forretninger med skipperne har naturligvis også sat sit præg på denne. Færgemændene var i stand til at rejse nettede småborgerlige huse, klarerernes smukke ejendomme i barokkens, rokokkens og nyklassicismens stilarter blev undertiden hele palæer, som f. eks. det Claessenske palæ, Strandgade 93.

Helsingørs borgere havde et stærkt klassesdelt præg. Øverst på rangstigen stod Kronborgs kommandant og hans officerer, dernæst kom embedsmændene ved Øresunds Toldkammer og sundklarererne, byens embedsmænd, dens købmænd og håndværkere samt færgemændene.

Byen havde nu forlængst overskredet sine middelalderlige grænser. I syd rakte den til Svingelport, i nord til Kongensgade med en lang arm ud gennem Lundegade og St. Annagade til Lappen. Byens hovedindgang var ved Svin-

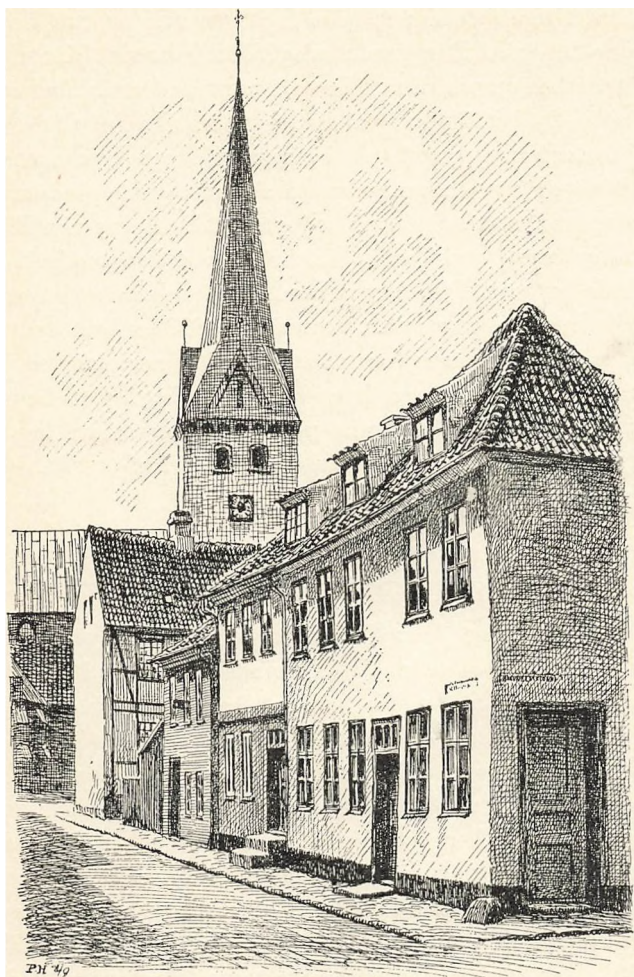
Karmeliterhuset i St. Annagade.

gelporten for enden af Stengade, hvor den gamle Strandvej, den nuværende gade Svingelport, løb ind i Stengade. Her lå acciseboden, hvor accisen, den gamle afgift af alle til byen landværts indførte varer, skulde betales. Den nor-

dre port, kaldet „Røde Port“ lå efter 1660 for enden af Lundegade, hvor denne mødes med St. Annagade. I Frederik II's og Christian IV's tid var der også en byport for enden af Sudergade. Den hed Rosenkildeporten, også kaldet „Koporten“, da gaden oprindeligt benyttedes til uddrivelse af borgernes kvæg på græs uden for byen. Ved acciseboderne inden for portene stod accisebetjentene, „posekiggerne“, vagt for at passe på, at intet slap ufortoldet igennem. I øvrigt var det en yndet sport at narre toldfolkene, en virksomhed, der undertiden foretoges med stor virtuositet, og Gud og hvermand vidste, hos hvilke købmænd man kunde købe varerne billigt, fordi de slap uden om tolden.

Uden for Helsingør var der ganske landligt med marker og haver, der ejedes af byens rigmænd. Helsingør havde adskillige møller. Nu er der kun et par stykker tilbage, Hollandske Mølle ved kongevejen og resterne af en anden ved Møllebakken. Den sidste, Christians Mølle, der næsten er ved at falde sammen, havde indtil for en snes år siden en genbo på den anden side af vejen i den store og prægtige Christine Mølle, der desværre en mørk novembernat i 1928 gik op i luer.

Mod syd var byen ved Strandvejen ved at kravle uden for portene. Her havde f. eks. købmand Späth i 1760-erne opført en smuk købmandsgård (nu Svingelport nr. 7), der senere blev sukkerraffinaderi. Et andet sukkerraffinaderi indrettede tømremester Plum i nærheden i den såkaldte villa „Augusta“. Den fik sit navn efter en senere ejerinde, prinsesse Augusta af Hessen, gift baronesse Blixen-Finecke, der ejede den til 1890. Den ødelagdes ved kystbanens anlæg. Nu ligger der kun en sidelænge af den på statsbanernes terræn som en slet bevaret rest af svunden storhed. Af

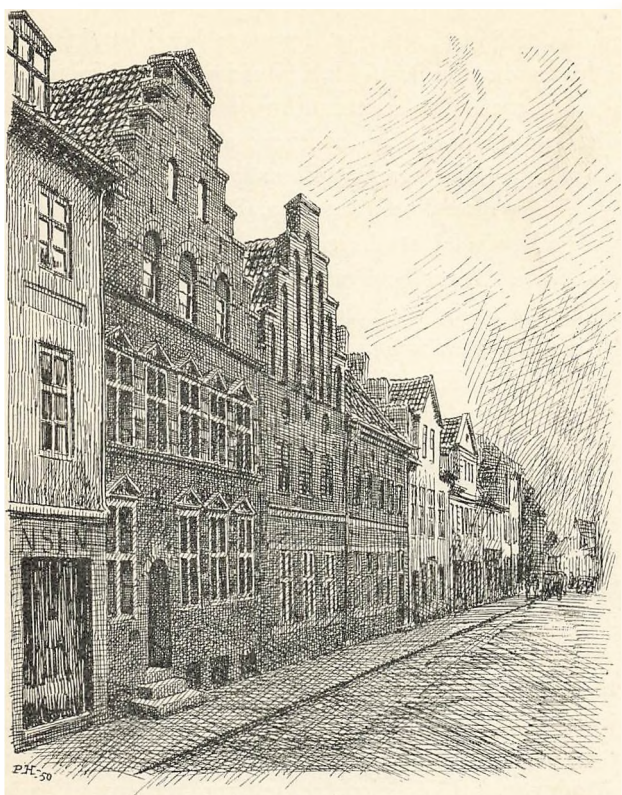

Kirkestræde set mod St. Olai kirke.

betydeligere ejendomme uden for byen skal nævnes *Kronborg Ladegård*. Den gamle ladegård lå, hvor nu „Montebello“ er beliggende. Den tilhørte i mere end et århundrede, fra 1668 til 1794, kongen og benyttedes bl. a. af Christian V under hans jagtudflugter i omegnens skove. Den brændte i 1840 og blev da genopført på sin nuværende plads samtidig med, at kammererer ved sundtolden Lucas von Bretton opførte lystgården „Montebello“ ved den gamle ladegårds lysthave. Stedet er bekendt for i de senere årtier at have huset en kuranstalt, som siden 1950 er overtaget af en række kommuner for indretning af et nervekursted. Et andet landsted nærmere byen var „*Belvedere*“. Dets hovedbygning findes endnu, men parken er i de senere år udstykket. Vigtigst af dem alle er dog *Marienlyst* slot, som skal blive behandlet senere.

EFTER SUNDTOLDENS OPHØR

I de forløbne århundreder havde det helsingørske erhvervsliv især udfoldet sig i forbindelse med og i kraft af sundtolden. I modsætning til de fleste af landets øvrige købstæder havde — og har — Helsingør næsten intet opland. I sin største omkreds er byen omsluttet af vand, og mod landsiden møder man snart udstrakte skove. Byen har derfor ikke haft noget videre bondeland og har ikke haft brug for torve som andre købstæder. Axeltorvet blev først anlagt efter en brand i 1698 og som et ganske lille torv; sin nuværende størrelse fik det først efter en ny brand i 1864. Der fandtes et par mindre torve, Slagtertorvet (det nuværende polititorv) og Fisketorvet ved Bramstrædes udmunding i Stengade, men de spillede også kun en mindre

Stengade 72—76.

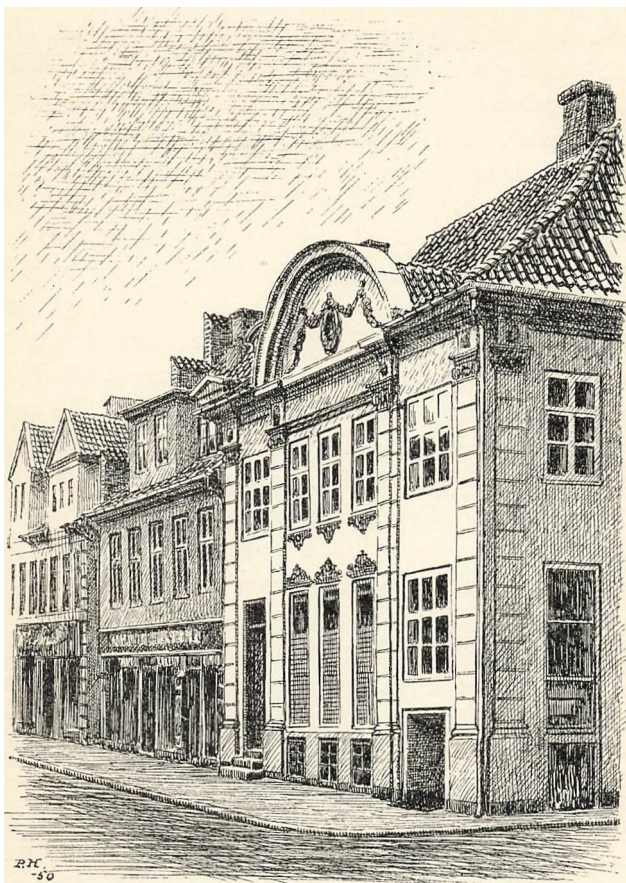
rolle som steder for handel. Det var skibene som bragte handelslivet med sig. I 1752 fortoldedes ca. 6000 skibe ved Helsingør, i 1790 var tallet over 12.000. Efter et stærkt fald i 1807—14 steg tallet påny, og i 1853 nåede det op på en rekord af 24.648 eller gennemsnitlig 67 om dagen. Men tolden stod da for fald. Den var begrundet i fortidige forestillinger, og handelsstaterne klagede over den. Da

Amerika tilsidst nægtede at forny en handelstraktat, medmindre sundtolden bortfaldt, indkaldte den danske regering til en konference, hvis resultat blev toldens bortfald i 1857.

Det var et hårdt slag for byen; af gammel vane standsede mange skibe ganske vist endnu en tid op ved Helsingør, men dette hørte snart op. Det gik ud over færgeomændene, hvis tal straks nedsattes til 25. Efter indtrængende forestillinger bevilgede staten i nogle år mindre understøttelser til de afskedigede færgefolk. Det forslog kun lidt, og det erhvervsliv, som var knyttet til skibene, fik ingenting. Adskillige firmaer gik fallit. Lammelse af initiativet og frygt for fremtiden trådte i stedet for den gamle kraft og energi. I et kvart århundrede rejste der sig næppe et nyt hus i Helsingør.

Der fandtes dog stadig erhvervsgrene med fremtidsmuligheder i sig. I 1842 havde J. L. Tvede startet en brændevins-brænderivirksomhed, der holdt ud til 1919, da den gik op i landets store sammenslutning af spritfabriker, hvorefter den blev nedlagt. I 1840 grundlagde C. Wiibroe et bryggeri, der i vore dage er blevet en blomstrende industri. I den mindre industri møder vi navne som L. F. Tegner og W. Thalbitzer. Byens smukke beliggenhed lod sig også udnytte. I 1858 lejede veksellerer Nathanson Marienlyst slot af kommunen og indrettede her „Marienlyst Kur- og Badeanstalt“. Initiativtageren gik snart fallit, men andre fortsatte virksomheden i nærheden, og Marienlyst Kur- og Søbad har endnu i vore dage formået at hævde sig som et hotel af internationalt format.

I en årrække var J. S. Pontoppidans rederi en blomstrende institution. Grundlæggeren, der var købmand og i øvrigt onkel til den berømte forfatter Henrik Pontoppidan,

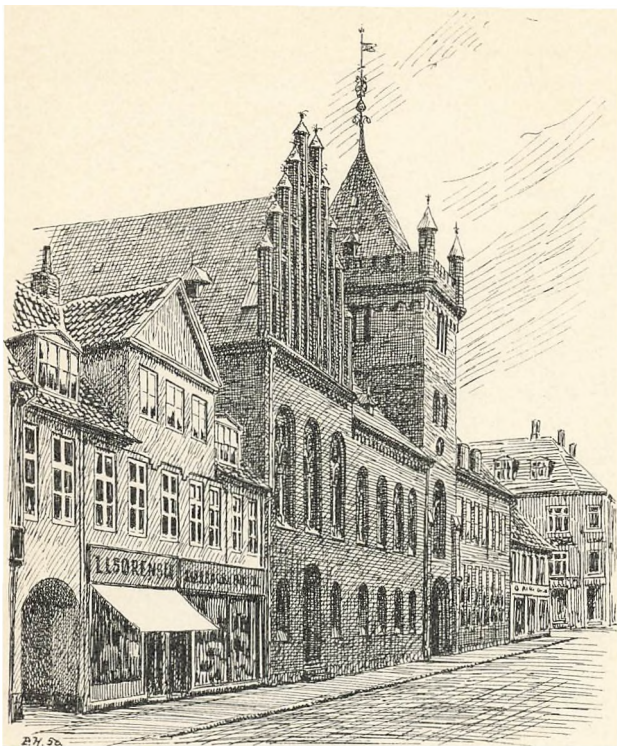

Stengade 64—68.

erhvervede en større flåde af sejlskibe, der for på alverdens have, men i det lange løb var det umuligt at konkurrere med dampskibene. Også dampskibe var dog hjemmehørende i Helsingør. I 1840erne var der stiftet et damp-

skibsrederi, hvis hjuldampere „Hamlet“, „Ophelia“, „Horatio“ m. fl. gik i passagerfart på København og Hålsingborg, men andre selskaber og jernbanen til København, der åbnede i 1864, betød en skrap konkurrence. Mindre trampskibsrederier kom til senere, men også denne virksomhed hørte op.

Det blev i skibsbyggeriet, at den store fremtid lå. Omkring 1825 nedsatte Jacob Hansen Løve sig som træskibsbygger. I tre generationer virkede slægten Løve på dette felt. I 1843 påbegyndte Poul Barfoed et skibsbyggeri, fra 1852 i kompagni med broderen Magnus. Snart efter blev Chr. Rohmann knyttet til firmaet, og også fra Rohmann & Barfoeds værft løb mange stolte skuder af stabelen. I 1860'erne anlagde et selskab en patentophalingsbedding, hvorved de besværlige kølhalingen kunde undgås. Vigtigst på dette felt var dog grundlæggelsen i 1882 af A/S Helsingør Jernskibs- og Maskinbyggeri ved skibsreder M. C. Holm. Løves værft gik straks op i dette, senere slutte det også Rohmanns & Barfoeds værft og fra 1896 tillige patent-ophalingsbeddingen, og dette firma har som bekendt i vore dage udviklet sig til et af landets største og betydeligste skibsværfter, der med en arbejdsstab på ca. 2500 mand giver brødet til den halve by. Den fare, at byens økonomi i altfor høj grad blev afhængig af et enkelt stort erhvervsforetagende, hvis forhold naturligvis må være stærkt afhængige af verdenskonjunkturerne for dette erhverv, er i de senere årtier i ikke ubetydelig grad afbødet gennem oprettelsen af andre industrier. Foruden det førnævnte bryggeri findes flere tekstilfabriker, ligesom A/S „Tretorn“ har udviklet en meget stor moderne gummifabrik i byen, hvortil kommer en hel del mindre håndværks-

Stengade set mod rådhuset.

og industriforetagender. Spadserer man en tur i byens periferi, vil man her finde nye store kvarterer med moderne parcel- og blokbebyggelse, der røber, at byen er i stærk udvikling. I forbindelse hermed må også nævnes de sociale institutioner: skoler, alderdomsstiftelse, børnegård, fødehjem etc., der er en naturlig følge af denne udvikling, og som for flere institutioners vedkommende ikke findes smukkere og mere moderne i andre af landets købstæder.

Stengade 46 og 48.

Den moderne by har rejst sig i områderne uden om den gamle by. Mange vil sikkert føle sig tiltalt af et nøjere studium af denne del af byen, men det er ikke formålet med denne bog at give en vejledning heri. Vi vil i stedet foretage en vandring i den gamle by og henlede opmærksomheden på de kulturelle og arkitektoniske værdier, som i vore dage er bevaret som synlige minder om historiens Helsingør.

VANDRING I DET GAMLE HELSINGØR

Vi begynder vor byvandring ved banegården. Straks vi træder ud fra denne, har vi statshavnen foran os. Den er i væsentlig grad en færgehavn, hvor statsbanernes færger med deres færgelejer har afløst fortidens færgebåde med deres beskedne slæbesteder. I baggrunden hæver sig Kronborgs lyse sandstensmure og irgrønne tage og spir, en åbenbaring af skønhed i alle døgnets og årets belysninger. Vi går til venstre mod *Færgestræde*. Gadens østre side har nyere bindingsværkshuse. Langt interessantere er vestsiden, der mod syd ved Strandgade og mod nord ved Stengade flankeres af to middelalderlige gotiske trappegavle, den førstnævnte hører til Svaneapoteket, den sidstnævnte til *Oxernes gård*. Denne er formentlig opført o. 1460 af lensmanden på Krogen Johan Oxe og i 1574 købt af den bekendte rigshovmester Peder Oxe. Omkring 1550 boede her „den danske litteraturs fader“ Kristiern Pedersen. En væsentlig del af muren mellem de to gavle er middelalderlig, et bevis for gadens høje alder. Midt i strædet er de gotiske murdele afbrudt af et lille 5 fags bindingsværkshus. Det er opført i renæssancetid o. 1580—1600 og har i tømmerværket ornamenter såvel i gotikens som i ungrenæssancens og højrenæssancens stil.

Fra Færgestræde går vi over Stengade ad St. Annagade til *St. Olai kirke*. Et blik på kirkens nordmur giver os en interessant anskuelsesundervisning i kirkens udviklingshistorie. Imellem sakristiet og Johan Oxes kapel ses rester af et romansk vindue samt i trefjerdedels højde en romansk teglstensfrise. Det er resterne af den ældste kirke, opført o. 1200. Et par århundreder senere er denne kirke udvidet mod vest. Denne udvidelse markeres ved en gotisk frise i den del af nordmuren, der ligger på vestsiden af Johan Oxes kapel og i nøjagtig samme højde som den romanske frise. Først i årtierne på begge sider af år 1500 er den nuværende kirke med sit høje midterskib og to lavere sideskibe opført. Tårnet hører til det mellemste udviklingstrin. Ser man fra St. Annagade mod kirkens vestende, finder man da også tårnet liggende et godt stykke nord for den nuværende kirkes midterakse. Den gamle kirkes sydmur blev ved den sidste udvidelse nedbrudt. Over kirkedøren tæt syd for tårnet en sandstensfigur af St. Olav.

1613—14 fik tårnet et spir, der imidlertid blæste ned i 1737. Det nuværende spir er opført i 1898. Det kullede tårn var i et århundrede vagttårn for byens vægtene.

Den lille bevarede huskarré sydøst for kirken ud mod St. Annagade var kirkens organistbolig. Her boede den bekendte komponist Didrik Buxtehude, der 1660—68 var organist ved St. Maria kirke, hos sin far, der var organist ved St. Olai. En bronzetavle med inskription minder herom.

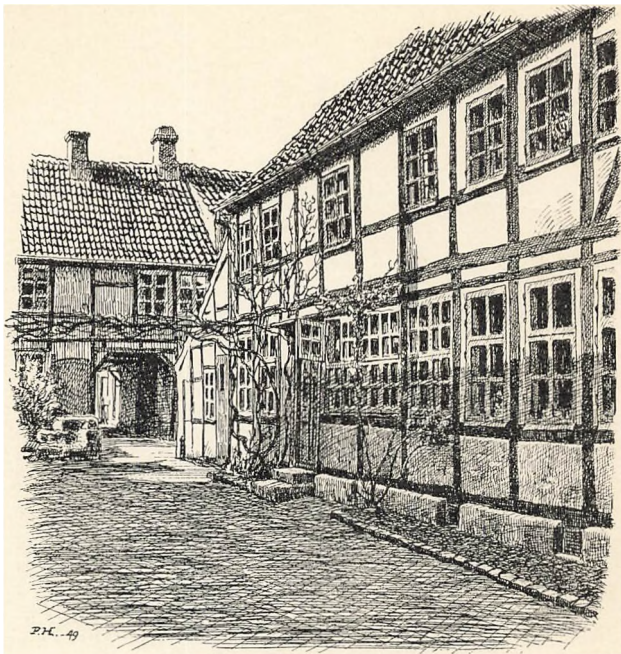
Gennem det smalle *Kirkestræde* styrer vi mod byens anden sognekirke St. Maria og karmeliterklostret. Udsigten gennem strædet giver et stemningsfuldt billede af helsingørsk middelalder. For enden af gaden skimtes indgangen til klostrets vestfløj og kirkens vestgavl. I venstre side ind-

Hjørnet af Stengade og Skyttenstræde.

rammes billedet af karmeliterhusets hjørne med den tomme helgenniche „Fandens prækestol“.

St. Maria kirke danner sydfløjen af det smukke og velbevarede *karmeliterkloster*. Det var kong Erik af Pommern, som i 1410 indkaldte karmelitermunkene til Danmark. Af det ældste kloster, der opførtes 1430, ses rester bevaret i nordfløjen og i nordre fratergang (de lavtsiddende buestik fra de gamle krydshvælv). Det brændte i 1450. Det nuværende kloster, der opførtes i perioden 1450

Gårdinteriør Stengade 31.

—ca. 1500 er vort lands største og bedst bevarede klosterkompleks, restaureret i årene 1901—08 af professor H. B. Storck. Det præges især af fraterhaven og fratergangen med de åbne arkader langs alle fire fløje. I østfløjens stueetage er munkenes forsamlingsal, kapitelsalen, også kaldet Laxmandssalen efter rigshofmester Povl Laxmand, der var stor bidrager ved klostrets genopførelse. I etagen ovenover findes nærmest kirken musikstuen med smukke velbevarede kalkmalerier fra renaissance-tid. I klostrets nordvesthjørne. i rummet ved siden af talestuen (krydshvælv

St. Olaiegade set fra Fiolgade.

med gotiske fresker) skal Kristiern II's frille Dyveke være begravet. I nordfløjen ligger endnu munkenes spisesal, refektoriet. Dens vægge bærer bl. a. freskofremstillinger af legenden om den rige mand og Lazarus, en passende påmindelse for munkene under deres måltider om ordenens strenge krav til nøjsomhed. Sovesalen, dormitoriet, lå i vestfløjens øverste etage. I de to store krydshvælvede rum i denne fløjs stueetage, hvor nu Helsingør Bymuseums håndværkerafdeling er anbragt, var i ca. 300 år, indtil 1807, Helsingørs ældste latinskole. Her residerede som rek-

tor bl. a. den kendte salmedigter Hans Christensen Sthen („Du Herre Christ“ m. fl.). Af berømte karmelitermunke, der har virket i klostret, skal nævnes Poul Helgesen, humanismens forkæmper i reformationsperiodens brydningstid, samt Frants Vormordsen, der siden forlod den katolske lære.

Sydfløjen, St. Maria kirke, er særpræget ved sine høje kamtakkede gotiske gavle, forsynet med blendinger, der på vestfløjen på sædvanlig vis afsluttes ved solbænken på facadens midte, men på østfløjen strækker sig næsten til jorden. Kirken har et højt midterskib og to lavere sideskibe, alle skjult under samme tagflade. I søndre sideskibs hvælvingskapper freskofremstillinger af Kristi lidelseshistorie. Prækestol udført af Jesper Snedker. Pulpiturer i renæssance og barok. Kirkens gamle altertavle med portrætter af Kristiern II og dronning Elisabeth (samt Dyveke?) i Nationalmuseet.

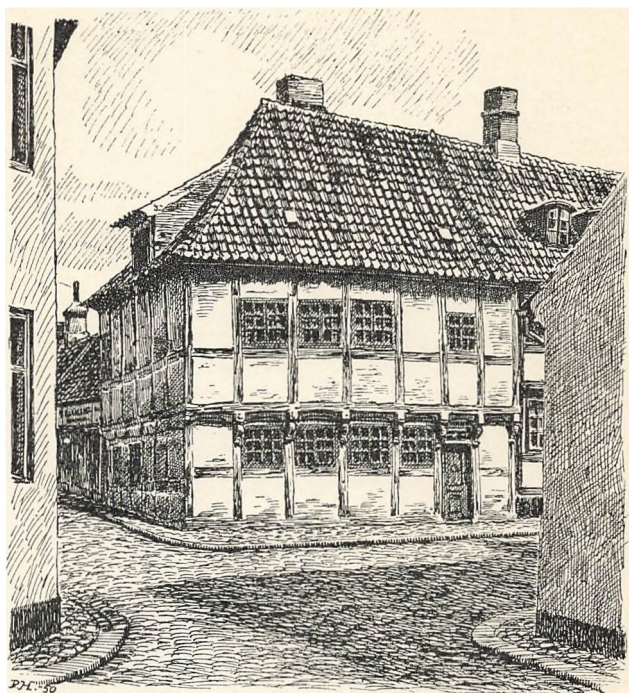
Sydvest for klostret ud mod St. Annagade ligger *Karmeliterhuset*, hvis ældste del, østlige halvdel af sydlængens stueetage opført i munkeskifte og med firkantede vinduesblendinger, er rejst af karmelitermunkene i 1516 til hospital for søfolk. Den tomme helgenniche „Fandens prækestol“ har tidligere båret et helgenbillede, måske af de vejfarendes helgen St. Gertrud. Denne bygning forlængedes o. 1550 af den bekendte Herluf Trolle, da lensmand på Krogen; forlængelsen har gavl mod St. Annagade. Den vestlige sidelænge langs denne er et renæssancehus opført i 1590erne af Peder Brahe, hvis navnetræk ses i murankre på facaden. Bygningen, der sammen med nyere, ved restaureringen i 1908 nedbrudte længer i mange år var fattiggård, rummer nu Nordsjællands Centralbibliotek.

Vi forlader Karmeliterhuset ad Hestemøllestræde, hvis

Svingelport.

navn skyldes en hestemølle, som helsingørborgeren Asgud Mikkelsen i 1548 anlagde her, og drejer til højre op ad *Sofiegade*. Gaden er opkaldt efter Tyge Brahes søster Sofie Brahe, der ejede den østlige hjørneejendom ved Hestemøllestræde. På dette hjørne havde borgerskabets mandene klub Øresundsklubben senere bolig fra ca. 1790 til 1860, da huset brændte, hvorefter C. Wiibroes bryggeri

Strandgade 27.

overtog pladsen. Af Sofiegades bygninger skal fremhæves konsul Kaas' gamle empirehus nr. 6.

Vi når nu ud til den trekantede åbne plads langs havnen. De meget interessante bygninger, der findes her, lader vi foreløbig ude af betragtning, da vi gerne bedst muligt vil følge den kronologiske udvikling af bebyggelsen. Vi drejer derfor tilhøjre om ad *Stengade*. På den sydlige gadeside hen mod Færgestræde (nordsiden af „sundtoldkarreen“) ligger en prægtig rad af stenhuse i gotik, renæs-

Strandgade set mod Skyttenstræde.

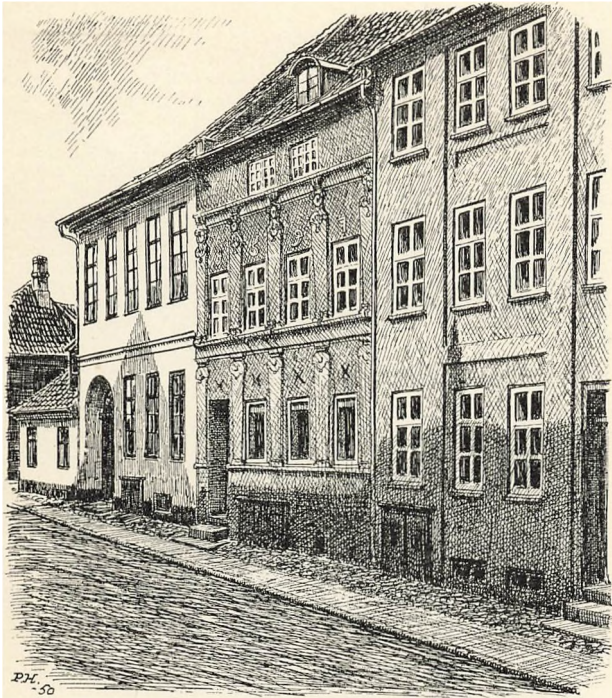
sance og barok. Dommergården, nr. 72—74, repræsenterer både gotik og renæssance. Det gotiske gavlhus nr. 74 har kamtakket gavl med aflange blendinger, hvorunder cirkelrunde blendinger. På et kridtstensbånd mellem første og andet stokværk læses i gotiske bogstaver den latinske indskrift: „redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum et in carne mea videbo deum salvatorem meum“. Det er et citat fra Jobs bog 19, 25 og betyder „min frelser lever og på den yderste dag skal jeg opvæk-

kes af jorden og i mit kød se Gud min frelser“. Sidelængen nr. 72 langs Stengade har renæssancetræk i sin ornamentik, især det profilerede bånd under tagskægget. De to huse har i deres ældste periode tilhørt den fra Skotland indvandrede adelsslægt Lejel, der i flere slægtled sad i Helsingørs borgmesterstol. Komplekset er for få år siden restaureret og er nu dommerkontor. Gårdinteriøret er meget interessant, idet det viser en karakteristisk bebyggelsesplan fra den senere middelalder. Ad en dør bagerst i gården når man til genbogården i Strandgade. Den har oprindelig tilhørt Stengadehuset. Det bør bemærkes, at alle ejendommenes grundarealer her i „sundtoldkarreen“ er lange og smalle, et forhold der rækker tilbage til den ældste tid. Grunden langs hovedgaden var kostbar, men til gengæld strakte den sig bagud helt ned til Stranden.

Også nabohuset nr. 70 ejedes af Lejel'erne. Det daterer sig fra middelalderen, hvilket kan ses på den overpudsede, kamtakkede gavl.

En udmærket repræsentant for renæssancen er Stengade 76. Kælderen er middelalderlig, men det nuværende hus, der i jernankrene selv oplyser sit opførelsesår 1579, har alle renæssancens hovedtræk: vinduer med sandstensindfatning, trekantgavle over vinduerne med figurlige fremstillinger og vandrette sandstensbånd og profilbånd. Det er et gavlhus med aftrapning i renæssancens maner. Husets bygherre rådmand, tolder David Hansen, lejede det i sin tid ud til Christian IV's rådgiver Jonas Charisius.

Ved Stengade 68 og 64 når vi til den næste stilperiode, barokken. Det sidstnævnte hus er det fornemste. Facaden er lodret inddelt ved kvaderpilastre med joniske kapitæler. Foroven en buet fronton med guirlandeornament. Det er

Strandgade 53—57.

opført i 1739 af rådmand Nikolaj Dahl. I nr. 68 finder vi i facaden de samme grundtræk, men her udtrykt mere borgerligt og jævnt.

Vi må for et øjeblik bryde kronologien og se på Helsingørs statelige rådhus. Det er en nyere bygning, opført 1853—55 af arkitekt B. Seidelin. Trods sin gotiske pastiche er det et værdifuldt stykke arkitektur, selvstændigt udformet. Til held for byen blev det opført endnu i sundtoldens dage; ellers var der næppe blevet råd til at bygge et så

Strandgade med det gamle apotek.

stateligt hus. Over porten ses to sandstensrosetter med Frederik II's og dronning Sofies våben. De stammer fra det gamle rådhus, der lå på samme sted, og i hvilket de blev indmuret i 1574. Af bygningens indre fremhæves den smukke og stilige byrådssal. Den kommunale administrations vækst i vore dage har inddraget nabohuset nr. 61 som annex for rådhuset. Det er bygget i 1789 og tilhørte sundklarererfirmaet Belfour, Ellah, Rainals & Co., hvis indehavere var tilflyttede englændere. Firmaet var agent i Helsingør for det engelske admiralitet og provianterede bl. a.

i 1801 og 1807 den engelske flåde under dens sejlads frem og tilbage fra slaget på reden og Københavns bombardement. I vore dage vilde sligt næppe være forekommet, men dengang lod det sig gøre. En fritliggende dobbeltrappe førte tidligere fra gaden op til forretningen. Den er forlængst borte, men bygningens karakteristiske fremmedartede skydevinduer er endnu bevaret, såvel som det kikkemborg, der sidder på taget, og hvorfra man kunde holde ud kik med skibene på sundet.

Hjørnehuset Stengade 54, købmand Troels Lunds gård, er sønnen den bekendte memoireforfatter, herredsfoged Ole Lunds barndomshjem. Skrås herfor på hjørnet af Bjergegade ligger hotel Øresund. Siden det 18. årh. har her været herbergsgård med en række bekendte værter, blandt hvilke skal nævnes James Carmichael, madam Oder og Briggs. J. L. Heiberg omtaler hotellet i sit digt om Kronborg. Det er oprindeligt en middelalderlig bygning, der ombyggedes i 1904, desværre uden at en nøjere undersøgelse fandt sted. En plattysk portinskription fra pesten 1654 sidder nu over hjørnevinduet:

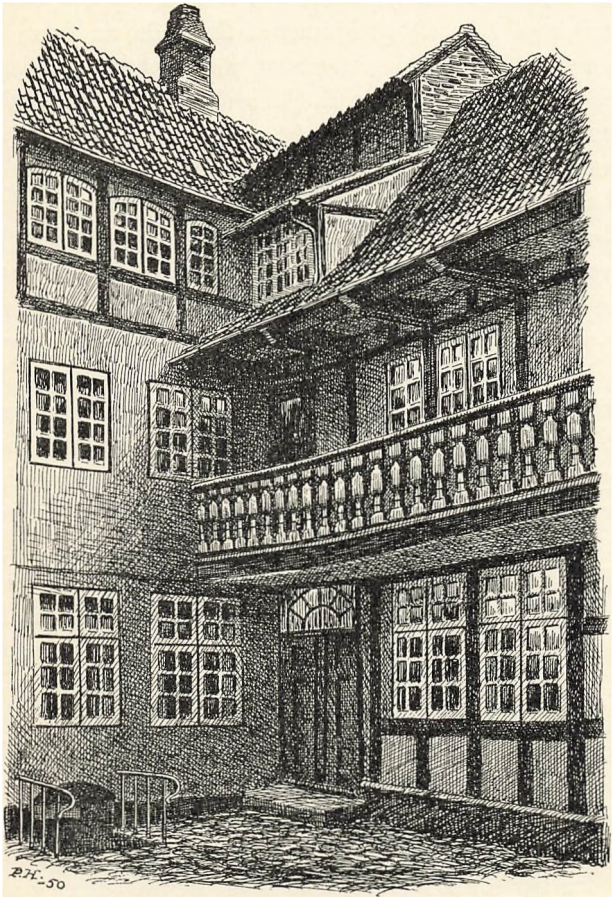
„Manchem ver
drevstes was
er sicht und mus
doch leiden das
geschicht 1654“.

„Mange ærgrer sig
over, hvad han
ser, og må dog
finde sig i, at
det sker 1654.“

Det er dog stadig den sydlige gadeside, der har størst interesse. Stengade 48 er opført 1752 af direktøren for Øresunds Toldkammer etatsraad J. G. Putscher, der ligeledes en tid ejede Marienlyst slot. Det er en virkelig smuk

rokokoejendom, der desværre som de fleste af Stengades huse er stærkt skæmmet af de moderne butikker, især om aftenen, da en smagløs neonreklame tager vejret fra den stilrene arkitektur. Naboejendommen, nr. 46, er næsten historisk. Den tilhører i vore dage Helsingørs kongelige privilegerede Skydeselskab („Klubben“), stiftet i 1766, for hvem alle regerende fyrster i Danmark siden dets stiftelse har været fuglekonger, incl. Frederik IX, der overtog værdisigheden i 1950. Med denne bygning holdt klassicismens stil sit indtog i Helsingør. Den er opført ca. 1780 af den svenske generalkonsul Glöerfeldt. De klassiske ornamenttræk: underetagens kvaderbehandling, bølgefrisen under underste stokværk, de doriske triglyphmotiver i døren etc. ses let på facaden. I en sal i denne bygnings første etage afsvor den franske hærfører Bernadotte i 1810 sin katolske tro, da han var på gennemrejse til Sverige for at blive tronfølger her. Skydeselskabets lokaler har endnu smukke oprindelige interiører.

Den fortsatte vandring igennem Stengade vil overbevise beskueren om, at næsten hvert hus er gammelt og af arkitektonisk værdi. Skønt bindingsværket oftest er dækket af puds, og skønt facaden ofte omkring 1800 har fået tandnit eller andre nyklassiske ornamenter klistret på sig, er de fleste huses bindingsværkskonstruktion let kendelig derved, at den øvre facade rager en bjælkebredde ud over underste facades plan. På enkelte har nyere restaureringer igen blottet det ofte smukt ornamenterede tømmerværk. Det gælder sålde nr. 29 samt nr. 40, hvis plattyske indskrift over døren fortæller, at ejendommen er bygget i 1604 af Joachim Langen, som ved fromme ønsker nedkalder forsynets gunst over huset, hvilket altså ikke har været om-

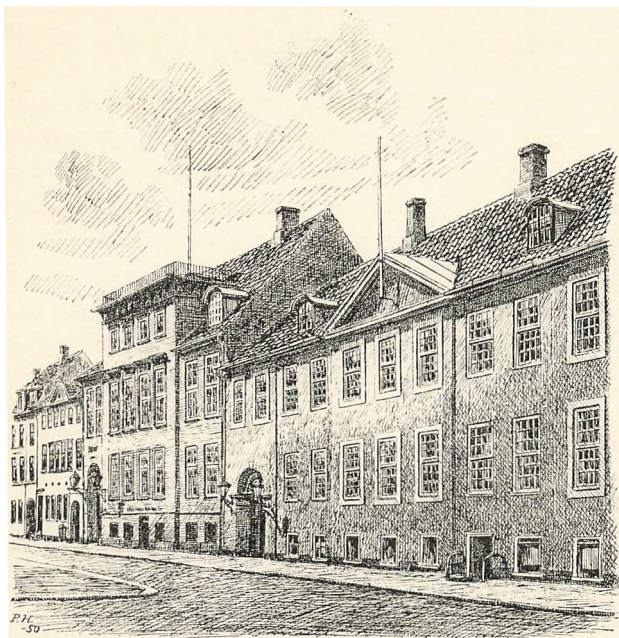
Gårdinteriør, Strandgade 91.

sonst. Et smukt bindingsværkshus er ligeledes borgmester Iver Pedersens gård, hjørnehuset ved Skyttenstræde. Af nyere bygninger skal nævnes den russiske konsul Frødes statelige gård nr. 37 på hjørnet af Søstræde, nu Arbejderne Forsamlingsbygning, samt det nye apotek nr. 26 med dets klassisk prægede facade. Et beskedent, men hyggeligt eksempel på huse med gavlkvist er hjørneejendommen ved Klostergade (K. F. U. K.).

En række af de øvrige Stengadehuse har interesse mere ved deres ejere end deres arkitektur. Nr. 42 tilhørte vippefyrets indfører i Danmark, fyrforvalter Jens Pedersen Grove. Fra 1786 til 1788 var Øresunds Toldkammers friskole her. Ejendommen har også været ejet af den engelske købmand John Diston. I nr. 27 boede Helsingørs berømteste færgemand Lars Bache, der med sit bådelaav i nov. 1801 under livsfare reddede besætningen på en Flensborgbrig, der var strandet ved Trekrøner. I 1809 forsvandt han selv under kuldsejling med sin kaperbåd „Makrellen“ ud for Stevns.

Flere af Stengades ejendomme har smukke gårdinteriører, f. eks. nr. 31, der også ejedes af fyrforvalter Jens Pedersen Grove, senere af slægten Rostgaard, bl. a. amtsforvalter Hans Rostgaard og etatsråd Fr. Rostgaard.

Fra Stengade gør vi en lille afstikker op ad Fiolgade. Ingen bør forsømme herfra at se ned ad St. Olai gade eller Brøndstræde, som den tidligere hed. Få byer har et så tiltalende gadebillede, som denne gade viser. Gadens sydside har her moderne huse, men de hyggelige gavlhuse på genbrosiden har endnu bevaret deres oprindelige udseende; de er mindre og mere fordringsløse end husene på Stengade. Man mærker, vi ikke længere er i hovedgaden.

Strandgade 89—95.

I Fiolgade ud for St. Olaigade ligger hospitalet, opført i 1794—96, med B. Mogens som arkitekt. Bygningen, der, skønt halvandet hundrede år gammel, endnu rummer et tidssvarende hospital, er i moderne tid forlænget, således at man vanskeligt kan se dens afvalmede tag, men endnu røber bygningen sin enkle klassiske stil. Over den nu til-lukkede midterindgang læses hospitalets navn „Øresunds- og Helsingørs Syge Hospital“. Alene dette navn er et stykke kulturhistorie, der minder om hospitalets funktion i sundtoldstiden, og ved betegnelsen sygehospital understreger, at det er en institution til helbredelse af syge og ikke

en stiftelse for alderdomsforsorg, som „hospitaler“ dengang var.

Vi går tilbage til Stengade og fortsætter ad *Svingelport*. Gadenavnet er nyt, taget fra byporten Svingelport, der havde sin plads på dette sted. I virkeligheden er det den gamle Strandvej, som her begynder. Den fritliggende bygning Stengade 6 er den gamle accisebod opført 1806 med facade såvel mod Strandvejen som mod Kongevejen, der anlagdes 1780 og her førtes ind i byen. I sin oprindelige funktionstid var bygningen kønnere. Efter accisens ophævelse indtoges bygningen til andre formål. Her har en tid lang været dansebod, i vore dage er den slagterstiftelse, men intet af disse nyere formål har forædlet dens arkitektur.

Vi lukker øjnene for den nyere rædsel, der kalder sig Svingelportus, og ser ned ad Svingelport. Her fanges blikket af det tidligere nævnte sukkerraffinaderi Svingelport 7, opført i 1761—70 af købmand Spæth. Det er en smuk og statelig rokokobygning med gavlkviste og mansardtag. Da Svingelport ved Kystbanens anlæg er blevet en blind gade, kan vi ikke komme længere ad denne vej. Vi drejer derfor tilvenstre om ad *Strandgade*. Tilhøjre ligger på statsbanernes terræn ud for Svingelport det gamle karantænehus, nu anvendt af statsbanerne. Denne sydlige ende af Strandgade har huse af beskedent præg. Det var her færgemændene fortrinsvis holdt til. I nr. 1 boede således den bekendte Jens Lind. Han var noget af en vindbøjt, men ellers en kæk fyr, der gjorde sig bemærket ved at sejle i åben båd til Rusland, men vel endnu mere som chef for Danmarks største kaperskib, fregatten „Cort Adler“. I nr. 9 boede en anden kaperkaptajn Henrik Simon-

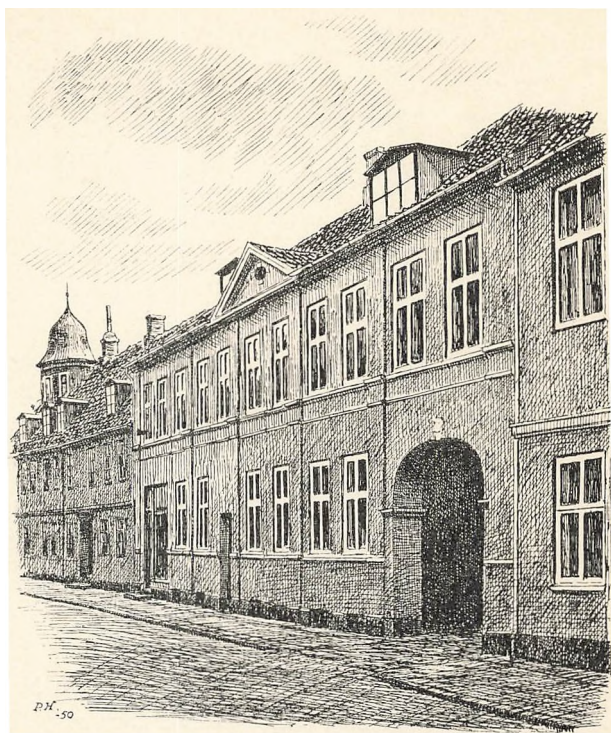

Stengade 75—77—79.

sen, om hvem man sagde, at han var så rig, at han havde skæpper og fjerdingkar med penge stående fremme på loftet, således at familien kunde tage, hvad de havde brug for.

I Strandgade 21 fandtes i sin tid værtshuset „Norske Løve“; det strakte sig helt over til parallelgaden Anna Quinstræde, et morsomt stræde, som man også bør se. Navnet har ikke noget med Queen Anne at gøre. Gaden er opkaldt efter en grundejer, købmandsenken Anna Quie.

Hjørnet af Skyttenstræde, Strandgade 27, er Helsingørs ældste bindingsværkshus, opført 1577, som årstallet i portstolpen fortæller. Den oprindelige port er fjernet og i det 18. årh. erstattet med en dør. Man bør i øvrigt mærke sig

Den gamle latinske Kongensgade 12.

de smukke døre, der findes i mange af de helsingørske ejendomme, især i sidegader som Strandgade, Skyttenstræde og St. Olaigade. Huset har rummet værtshuset „Peter i Ankerets Datter“. Adskillige af de øvrige ejendomme i Strandgade har ligeledes i tidens løb huset beværtninger. Blandt de fornemmere ejendomme er toldvisitør Hans Pipers gård nr. 49, et renæssancehus opført i 1633, men ombygget i 18. årh.

Bindingsværkshus, Kongensgade.

Den lille plads på Strandgades sydside ud for Grollowstræde betegnes endnu Ankerbakken. Her anbragte færgeomændene de herreløse ankere, som de havde privilegium på at fiske op fra sundet og drive handel med. Det var i sundtoldens dage et meget indbringende bierhverv.

På den anden side af Hovedvagsstræde finder vi i Strandgade 55 en værdifuld repræsentant for renæssancens stenhuse. Huset er bygget 1592, altså kort efter Kronborgs

fuldførelse. Det har svære sandstensprofilbånd mellem etagerne og mellem vinduerne sandstenspilastre med renæssancemotiver: forneden rosetornamenter, foroven menneskehoveder, som på issen bærer joniske kapitæler.

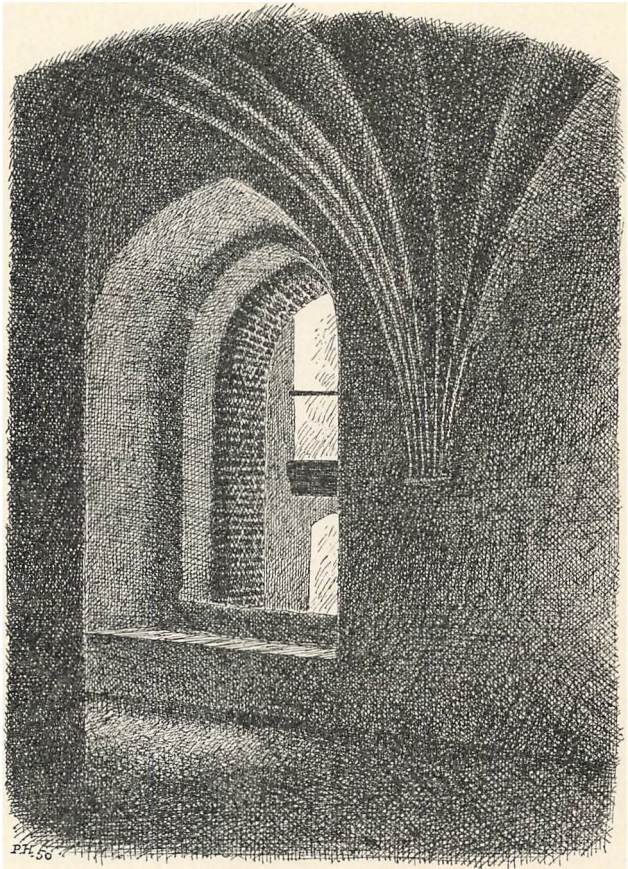
På vor fortsatte vandring passerer vi Strandgade 69—71. Husene er arkitektonisk uden interesse, men vi bør lægge mærke til skibsprovanteringsfirmaet Marstrands Eftf., fordi det er en sidste bevaret rest af de gamle sundklarererfirmaer. I nærheden ligger et smukt barokt hus nr. 75, der dog for nogle år siden blev stærkt restaureret efter en brand.

Strandgades østlige ende var især klarerernes domicil. I vore dage er gaden kun halv, idet den sydlige husrække, som en indirekte følge af en hotelbrand er brudt ned. Der ved faldt desværre en række værdifulde 18. årh.s huse, bl. a. den smukke Wright'ske ejendom i nr. 86. Det gamle apotek i nr. 77 er et renæssancehus, opført 1542 af rådmann Johan Kruse. Sandstensbuestykket over vinduet i østenden hvælvede sig forhen over ejendommens port. Det middelalderlige nabohus, det oprindelige apotek, hører stadig med til dette. Det er omtalt foran (s. 27). Dernæst følger på den anden side af Færgestræde skibsklarerer N. P. Kircks gård (o. 1700 værtshuset „Amsterdam“). I nr. 85—87 boede den engelske konsul Fenwick. Over den indre port i forhuset ses indmuret en kanonkugle, der ved skæbnens ironi ramte gården ved englændernes bombardement d. 30. marts 1801. Også nr. 89 („Pumpen“) var skibsklarerergård. Her fandtes tidligere to sømandsknejper „Pumpen“ og „Sugeværket“, der ikke alene frekventeredes af Vor Herres gode børn. Værdifuldere er nr. 91, opført ca. 1580, ombygget 1637. Her har bl. a. resideret slægter som Dodt, Gradman, Galschiøt og Kiærboe. Gårdinteriøret er

Kronborg slot set fra kronværkporten.

særdeles charmerende med åben svalegang. Naboejendommen nr. 93 er Helsingørs fornemste nyklassiske bygningsværk, opført 1791—93, muligvis med Harsdorff som arkitekt, af Jean Jacob Claessen og senere beboet af klarererfirmaet Arent v. Deurs Enke & Co. Der er virkelig en duft af den florissante periode over denne prægtige gård. Man bør ikke undlade at se gårdinteriøret og den imponerende trappegang med doriske søjler. Ældre af år og bygningsstil er det charmerende rokokopalæ nr. 95, opført 1759—61 af

Interior fra Krogens store sal.

overkrigskommissær Stephan Hansen. Det skyldes den berømte arkitekt Philip de Lange.

Vi er nu igen nået til Sofiegade og den trekantede havneplads. På dette sted lå som det yderste hus i Strandgade Øresunds Toldkammer, en prægtig barokbygning opført 1740—42 af murermester Niels Basse, men nedrevet ved havneudvidelsen 1859—60 umiddelbart efter sundtoldens bortfald.

Endnu har dog denne plads minder fra øresundstoldens dage. Vi har her en udmærket udsigt til Stengades tre yderste ejendomme. Yderst nr. 79, toldkommissær v. d. Ostens palæ, opført 1769—70, til venstre for denne passkriver Trentwedels gård, rejst 1770, i det 19. årh. beboet af slægten Thalbitzer, begge udmærkede repræsentanter for rokokkens stil. I nabohuset på hjørnet af Sofiegade, hvis facade har nyklassiske ornamentter, boede den jødiske justitsråd Mariboe, senere døbt og kendt som borgmester Steinfeldt, der trods den agtelse, man nærrede for hans person, fik sine ruder slået ud i jødefejden 1819. O. 1850 ejedes det af stadsfysikus Niels Klem. Det vestre hjørnehus har bl. a. tilhørt Øresundshospitalets første overlæge C. J. Th. de Meza. Her er dennes søn, den fra Dannevirke kendte general de Meza, født.

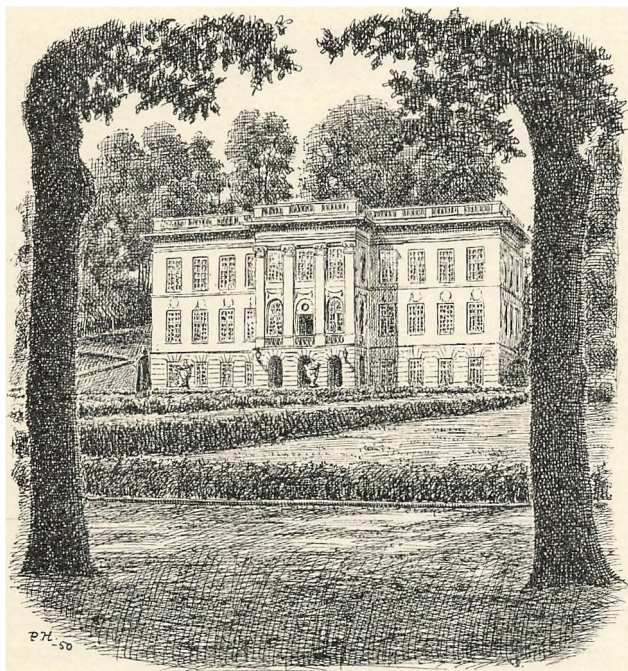

MARIENLYST SLOT

Den egentlige byvandring er nu afsluttet ved det sted, hvor alt liv koncentrerede sig i sundtoldens dage, men ingen kan „gøre“ Helsingør uden at have set Marienlyst slot. Vi fortsætter derfor vor vandring langs havnen og bøjer tilvenstre om ad Kongensgade. Vi standser op foran nr. 12, byens latinskole 1807—39. Her boede H. C. Andersen 1826—28 hos rektor Meisling, en bitter periode i digterens liv, hvor han pintes af Meislings spot og efterstræbtes af Meislings frue som Josef af Potifars hustru. Han skrev her sit første berømte digt „Det døende Barn“.

Kongensgade 2, et bindingsværkshus fra o. 1600 har smukke ornamentter i tømmerværket, ligesom der i tre fag på facaden fornylig er fremdraget interessante malede dekorationer.

Ved kirkegården — i ældre tid betegnet „nye“ kirkegård, efter at den i 1580 var blevet anlagt som supplement til begravelserne i og uden for kirkerne — drejer vi til højre ad Nygade. Ved kirkegårdshjørnet ligger ligbærerlaugets bygning, en fordringsløs nyklassisk bygning rejst i 1824. Den katolske kirke er nybygget 1929—30, rejst af arkitekt Tidemand-Dal. Kort efter kirken drejer Møllebakken af

Marienlyst slot.

til venstre for på toppen af bakken at dele sig i Esromvej og Gurrevej. Vi fortsætter ligeud ad Marienlyst Allé og står ved enden af denne over for den smukke smedejernsport til Marienlyst slotspark.

I middelalderen lå på dette område St. Anna kloster. I 1576 anlagde Frederik II samtidig med Kronborgs opførelse en lysthave herude og rejste et lille „lysthus“ *Lundehave* i italiensk renaissance. Det var kun tre fag i bredden, men nåede til gengæld tre etager i højden, idet formålet var fra dets øvre rum at nyde udsigten over sundet.

Denne bygning er bevaret i midterpartiet af det nuværende slot. Dette slot rejstes i 1759—63 af den franske arkitekt N. H. Jardin og er såvel i sit ydre som i sit indre et udmærket udtryk for Louis-seize-stilen. På første sal findes Helsingør Bymuseum; anden sal har smukke tidsprægede interiører: i midten kongens værelse og mod nord spisesalen, begge med paneler med gyldne ornamenten og malede dørstykker.

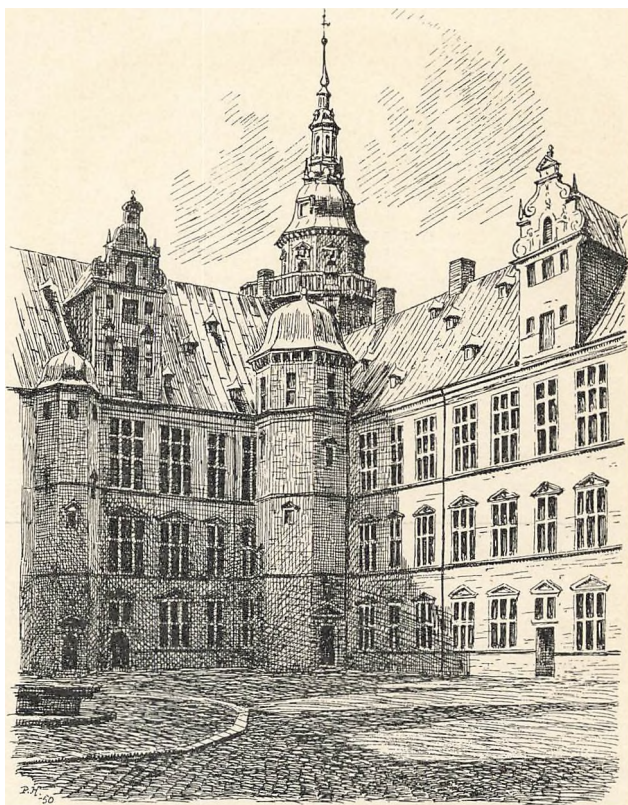
Slottet er opkaldt efter Frederik V's dronning Juliane Marie. Siden 1850 har det tilhørt Helsingør kommune, der i årene 1858—96 udlejede det til det af veksellerer Nathanson grundlagte etablissement „Marienlyst Kur- og Badeanstalt“.

Parken har igennem tiderne haft forskelligt udseende. Den blev anlagt i fransk stil af Jardin, der har plantet de smukke kandelaberlinde, som endnu pryder dens alleer. I slutningen af 18. årh. omlagdes anlægget i den friere engelske stil, men er i vore dage bragt tilbage til sin oprindelige karakter. Som en moderne mindelse om oplysnings-tidens stemningshave her, som englænderne kaldte „Hamlet's Garden“, med dens jorderige, himmerige, eremithytte etc. står endnu „Hamlet's Grav“, der naturligvis ikke er nogen grav, men et Shakespeare monument (granitsarkofag udført af Utzon Frank), der erindrer om englændernes interesse for Helsingør som stedet, hvor handlingen i „Hamlet“ foregår.

KRONBORG SLOT

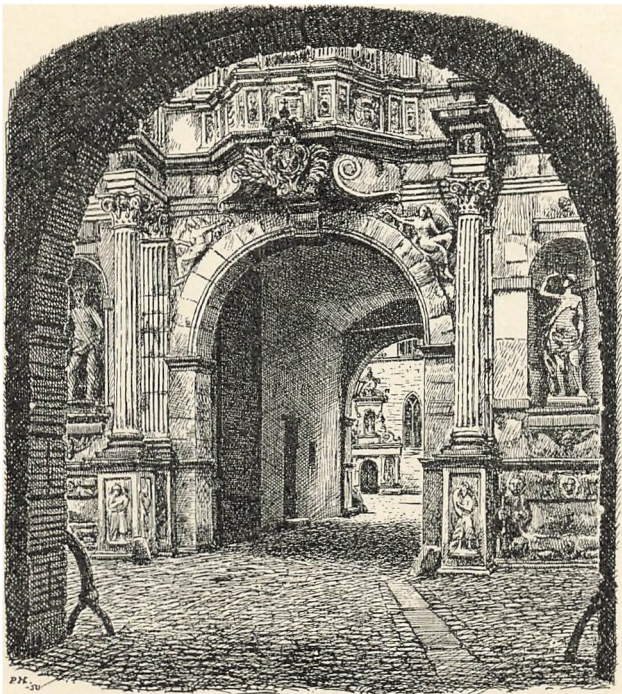
Omkring 1425, umiddelbart før kong Erik af Pommern begyndte opkrævningen af øresundstolden, opførte han ude på øret mod sundet borgen Krogen, der skulde tjene til at hævde hans autoritet som Nordens konge og som opkræver af sundtolden. Af denne borg er store rester bevaret. Ringmuren, hvis dimensioner ganske svarer til Kronborgs, ligger bevaret i det nuværende slots ydermure. Inden for ringmuren fandtes i nordøst en bygning for kongens brug, i nordvest en større bygning og i sydøst en bygning, der på en tegning fra 1550-erne betegnes „das neue stenhau“. Alle disse bygninger kan stadig iagttages. Den nordvestlige bygning var den største. Den havde i første stokværk en større sal med stjernehvævede lofter og seks høje, spidsbuede vinduer, af hvilke de to sydligste i vore dage er fremdraget påny. I kongefløjen findes ligeledes en sal. Man kan her ind mod slotsgården iagttage et cirkelrundt vindue, hvis inderste smig er forsynet med en meget interessant freskofremstilling af forskellige adelige, gejstlige og verdslige våbner, der omslutter et såkaldet Kristus-våben samt kong Eriks og dronning Filippas våbner.

Christian III havde planlagt en ombygning af borgen, men planerne praktiseres først ved Frederik II's opførelse

Interior set fra Kronborg slotsgård.

af Kronborg slot 1577—84 med Hans Paeschen og Anthonis van Opbergen som hovedarkitekter. Det ældste Kronborg stod med røde mure forsynet med vaterlister i sandsten, men allerede under Frederik II klædtes ydermurene i sandsten. Slottet brændte i 1629, men genopførtes af Christian IV i 1630-erne. Det høje spir på det store syd-

Kronborg. Udsigt fra de fire porte mod slotsgården.

vestlige tårn genopførtes ikke, men erstattedes af et pyramideformet tag, der blev skudt ned i Svenskekrigen 1658—60, under hvilken slottet var i svenskernes besiddelse. Christian IV boede jævnligt på slottet, men efterhånden mistede det sin betydning som kongebolig, skønt nordfløjens lokaler stadig forbeholdtes kongens brug. Fra slutningen af 18. årh. til 1922 var slottet kaserne, men efter garnisonens ophævelse restaureredes det af staten med bidrag fra Ny Carlsbergfondet.

Kronborg — Kronværkporten.

Af seværdighederne på slottet fremhæves slotskirken, hvis interiør er fuldt bevaret fra Frederik II's tid. De gamle renæssancestolestader udført af Jesper Snedker er her af stor interesse. Riddersalen ligger i sydfløjens anden etage, i vestfløjens anden etage rigsrådssalen med en del af de berømte tapeter, som udførtes under Frederik II af Hans Knieper, og som bærer portrætter af danske konger. I nordfløjens første etage ligger i fløjens midte Kongens Kammer med loftsmalerier af Honthorst, mod øst Dron-

ningens Kammer. Her og i det tilstødende tårnværelse sad den ulykkelige Caroline Mathilde fængslet febr.—maj 1772, efter at hun efter hofballet d. 17. jan. var blevet arresteret på grund af sit kærlighedsforhold til Struensee. I vestfløjens stueetage et lille bygningsmuseum med enkelt-heder vedr. slottets ornamentik. I den inderste vold findes i to etager kassematterne med bl. a. ingeniør Oluf Steenwinkels og præsten Henrik Gerners fængsler, hvor disse sad indespærrede efter det mislykkede generobringsforsøg i 1658. I dele af stueetagen og hovedparten af første sal Handels- og Søfartsmuseet, der gennem billeder, modeller og andre genstande skildrer den danske handels og søfarts udvikling gennem tiderne. Fra telegraftårnet, hvor den optiske telegraf var anbragt i 19. årh.'s første halvdel, er der en storslået udsigt over byen og egnen fra Kullen i nord til Hveen i syd.

Slottets udenværker udbyggedes stærkt under Christian V og Frederik IV. Under sidstnævnte konge opførtes Kronværksporten, der har smukke dekorationer såvel på den ydre som på den indre side. En del af de ydre fæstningsværker er stadig velbevaret, men Helsingør havns udvidelse i 19. årh. har dog borttaget store dele af de gamle bastioner og raveliner. En gammel bøsse-magerbolig på Würtemberg ravelin, over hvilket indkørselsvejen fører til slottet, er nu sommerrestaurationen „Brohus“.

På udenværkerne findes fodfolkets kornetskole. Foruden som museum bruges slottet til større møder, der afholdes i riddersalen. I slotsgården foregår hver sommer de store festspil, hvor Shakespeare's berømte tragedie „Hamlet“ opføres af førende udenlandske ensembler.

